

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 39
2. URL: <https://juristoff.com/resyrsi/kz/konstitutsiya-ukrajini/rozdil-2-prava-svobodi-ta-obov-yazki-lyudini-i-gromadyanina/10992-stattya-39-konstituciya-ukrajini-2013-statti-konstituciji-ukrajini>
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України 12 травня 2015 року № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 26 листопада 2018 року № 393/2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/2018>
5. Свобода прифронтових зібрань: Маріуполь URL: <https://www.nihilist.li/2018/05/30/svoboda-prifrontovih-zibran-mariupol/>

Червінчук Андрій Васильович

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ

Серед фундаментальних цінностей дієвої конституційної демократії є свобода, наявність якої у особи є однією з передумов її розвитку та соціалізації. Кожен має право на свободу та особисту недоторканість. Такі основоположні права закріплені у ст. 3 Загальної декларації прав людини [1], ст.9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод[2] та ст. 29 Конституції України[3]. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах проведення Операції об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей у зонах безпеки та районі бойових дій.

Право на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним і може бути обмежене на підставах та в порядку, які чітко визначені в законі. Так, для

охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення в межах своєї компетенції поліція застосовує поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені Законом України «Про Національну поліцію». Перелік цих заходів є вичерпним та не підлягає розширеному тлумаченню. В той же час, умови застосування поліцейських заходів можуть бути розширені.

Відповідно до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», співробітники правоохоронних органів із мають право:

1) застосовувати у разі крайньої необхідності зброю і спеціальні засоби до осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення чи інші дії, що перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до виконання заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, або дії, пов'язані з несанкціонованою спробою проникнення в район здійснення зазначених заходів;

2) затримувати і доставляти осіб, зазначених у пункті 1 цієї частини, до органів Національної поліції України;

3) перевіряти у громадян і посадових осіб документи, що посвідчують особу, а в разі відсутності документів - затримувати їх для встановлення особи;

4) здійснювати особистий огляд громадян, огляд речей, що при них знаходяться, транспортних засобів та речей, які ними перевозяться;

5) тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях та дорогах, не допускати транспортні засоби, громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти, виводити громадян з окремих ділянок місцевості та об'єктів, відбуксировувати транспортні засоби;

6) входити (проникати) в житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать громадянам, на територію та в приміщення підприємств, установ і організацій, перевіряти транспортні засоби для виконання заходів із забезпечення

національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;

7) використовувати із службовою метою засоби зв'язку і транспортні засоби, у тому числі спеціальні, що належать громадянам (за їхньою згодою), підприємствам, установам та організаціям, крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав та міжнародних організацій.

Застосування примусових поліцейських заходів передбачає обмеження прав і свобод людини. Проте застосування сили та вогнепальної зброї повинно відповідати чітко визначеним законом вимогам і ситуації, під час якої відбувається таке застосування. Необхідність наділення правоохоронців додатковими повноваженнями, й відповідно додаткове обмеження прав людини, в умовах проведення Операції об'єднаних сил обумовлені виникненням додаткових ризиків та загроз національній безпеці, життю та здоров'ю людей, публічній безпеці та порядку.

Застосування примусу не є самоціллю, його основне призначення полягає в тому, щоб вчасно відреагувати на ті або інші антисуспільні діяння, спонукати, змусити певних осіб виконувати вимоги правових норм, припинити чи перервати правопорушення й тим самим не допустити настання їх шкідливих наслідків.

Як слушно зауважив О.О. Трифонов, кінцева мета поліцейського або адміністративного права полягає у можливо повному примиренні інтересів суспільного блага з інтересами особи; суспільство являє собою ніщо інше як сукупність пов'язаних взаємною залежністю особистостей, і тому його інтереси не можуть перебувати у непримиримі протилежності до інтересів особи. Ступінь справедливості та доцільності цих імперативів залежить саме від того, наскільки в них взяті до уваги й захищені як інтереси суспільства, так й інтереси особи. Але як би вони в цьому сенсі не були досконалі, – завжди залишаються вірогідними окремі випадки їх порушення, що роблять організацію примусового здійснення норм поліцейського права цілком необхідною[4].

На перший погляд застосування поліцейських заходів є чітко врегульованим на законодавчому рівні. Однак, правова регламентація застосування спеціальних засобів ще не досягла логічного завершення. Так, Закон «Про Національну поліцію» визначає лише загальні правила застосування спеціальних засобів. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, мають визначатися нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Наразі підзаконними нормативно-правовими актами МВС України врегульованими є Правила використання (застосування) службових собак у протидії злочинності та забезпеченні публічної безпеки і порядку[5] та Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» і «Терен-7М»[6].

Існуюча прогалина нормативно-правового забезпечення службової діяльності поліції потребує якнайшвидшого вирішення, адже відсутність достатньої правової регламентації застосування поліцейськими сили не відповідає принципу правової визначеності, як невід'ємної, органічної складової верховенства права, що полягає у передбачуваності застосування правових норм. Поліцейський, як суб'єкт владних повноважень, зобов'язаний діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Лише чітке усвідомлення своїх прав та обов'язків, можливість відокремлення правомірної поведінки від протиправної, передбачати юридичні наслідки своїх дій дають можливість співробітнику поліції ефективно виконувати покладені на нього завдання, суворо дотримуватися законності та службової дисципліни.

Література

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Голос України. від 10.12.2008—№ 236

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Конвенція від 04.11.1950. Офіційний вісник України від 16.04.1998 — 1998 р., № 13, / № 32 від 23.08.2006 /, с. 270

3. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 — 1996 р., № 30, стаття 141.

4. Трифонов О.О. О мерах полицейского принуждения по прусскому и нашему законодательству. Антологія міжнародного поліцейського права. (Історія. Предмет. Методи. Норми. Класифікація.) / Під загальною редакцією Ю.І. Римаренка та ін. Том I. Від камералістики до поліцейстики. – Херсон: Айлант, 2010. С.671.

5. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України МВС України; Наказ від 01.11.2016 № 1145. Офіційний вісник України від 13.01.2017— 2017 р., № 4, стор. 577, стаття

158, код акта 84463/2017.

6. Про затвердження Правил зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів «Терен-6», «Терен-7» і «Терен-7М». МВС України; Наказ від 18.10.2018 № 847. Офіційний вісник України від 25.01.2019 — 2019 р., № 7, стор. 212, стаття 238, код акта 93095/2019.

Яровий Кирило Васильович

*ад'юнкт третього року навчання відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ, старший лейтенант поліції*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА ТЕРИТОРІЇ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Поняття «території проведення операції Об'єднаних сил (далі - ООС)» має не лише теоретичне, а й важливе практичне значення, в тому числі в частині забезпечення реалізації прав внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО). Зокрема, постановою Верховної Ради України [1] окремі райони, міста, селища і села Донецької та Луганської областей визнавались тимчасово окупованими територіями. При цьому, зазначена постанова їх не перелічувала, а містила у п. 1 відсилочну норму на ст. 1 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування», де вказується, що окремі райони Донецької та Луганської областей, міста, селища, села «визнаються тимчасово окупованими територіями рішенням Верховної Ради України» [2]. І лише у додатку до постанови Верховної Ради України «Про визначення окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування» [3] вказувався спосіб, за яким можна визначити такі райони та окремі населені пункти - вони мають знаходитись на території від кордону України з Російською Федерацією до умовної лінії розмежування. При цьому, військовий конфлікт є динамічним явищем, і з часу прийняття зазначеної постанови умовна лінія розмежування між безпечними і небезпечними територіями постійно змінювалась. Тому ВПО зі сходу України мають проблеми навіть на найпершому етапі - юридичного закріплення свого статусу і постановки